

När är ett parti ett parti?¹

CARSTEN ANCKAR

“We must not be misled by the analogy of words. We use the word ‘parties’ to describe the factions which divided the Republics of antiquity, the troops which formed round a condottiere in Renaissance Italy, the clubs where the members of the Revolutionary assemblies met, and the committees which prepared the elections under the property franchise of the constitutional monarchies as well as the vast popular organizations which give shape to public opinion in modern democracies. There is some justification for this identity of name, for there is a certain underlying relationship - the role of all these institutions is to win political power and exercise it” (Duverger 1964, xxiii).

Ovanstående citat ur en framställning av den franske statsvetaren Maurice Duverger illustrerar svårigheterna att entydigt bestämma partibegreppet. Man kan dock påstå att den statsvetenskapliga disciplinen upprätthåller en ganska bred konsensus om vilka kriterier som är nödvändiga ingredienser i försök att definiera ett politiskt parti. Däremot är det svårare, för att inte säga omöjligt, att peka på några allmängiltiga kriterier som vore att betrakta som tillräckliga. Som en nödvändig förutsättning nämns ofta att en politisk organisation bör sträva efter makt, vilket på riksnivå i ett demokratiskt styrelseskick innebär att partiet bör sträva efter regeringsposition. Detta gör

man givetvis genom att ställa upp kandidater i val. Därför kan vi som utgångspunkt fastslå att en politisk organisation, för att betraktas som ett parti, *aktivt bör sträva efter makt genom att uppställa kandidater i politiska val* (Downs 1957, 25; Sjöblom 1968, 21; Sartori 1976, 58-64). Kravet att en politisk organisation bör ställa upp kandidater i val är centralt; det är nämligen på denna grund man förmår skilja mellan intresseorganisationer och politiska partier (t.ex. Pomper 1992, 145).

Definitionen är onekligen vid. Den kan med en generös tolkning sägas inbegripa samtliga personer som deltar i val. Det enda som förutsätts är att det finns en organiserad verksamhet bakom kandidaten/kandidaterna. Vilken innebörd man skall ge termen “organiserad” kan givetvis diskuteras. Om en person ställer upp som kandidat i ett parlamentsval, och för detta ändamål grundar ett “parti” vars enda medlem personen ifråga är, är det väl inte helt fel att karaktärisera verksamheten som organiserad. Det är kanske inte överraskande att denna, för att använda Giovanni Sartoris (1976, 58-64) term “minimala” partidefinition inte tillfredsställer alla politologer. I många fall har man önskat skilja mellan “seriösa” politiska organisationer, dvs. regelrätta partier, och andra politiska grupperingar. Att dra en skiljelinje mellan partier och övriga politiska grupperingar är emellertid ingen enkel uppgift. Det är främst utgående från tre kriterier man kan tänka sig att regelrätta politiska partier kunde särskiljas från övriga politiska organisationer, nämligen 1) storlek 2)

¹ *Lectio precursoria* vid doktorsdisputation vid Åbo Akademi 3.4.1998.

organisatorisk kontinuitet samt 3) verksamhetsområde. Den fråga jag i det följande skall uppehålla mig vid är huruvida man på grundval av dessa i grunden kvantitativa variabler teoretiskt kan konstruera en kvalitativ skiljelinje mellan politiska partier och övriga politiska grupperingar.

Inledningsvis bör påpekas att de tre kriterierna inte torde kunna tillmätas lika stor vikt vid denna gränsdragning. Storlek måste tillskrivas mer vikt än organisatorisk kontinuitet och verksamhetsområde. Jag inleder därför med att behandla denna aspekt. Partiers storlek mäts vanligen utgående från partiernas elektorala stöd eller, alternativt, antalet mandat de besitter i folkrepresentationsförsamlingen. Man kan även tänka sig en kategorisering av partier utgående från storleksdimensionen. Härvid kunde man utgå från ett strängt elektoralt kriterium, innebärande att endast sådana politiska organisationer beaktas som erhållit representation i folkförsamlingen. Detta kriterium ter sig vid en första anblick förnuftigt; det förefaller naturligt att ett parti med representation i den lagstiftande församlingen är en mer relevant politisk aktör än en gruppering utan möjlighet att delta i lagstiftningsarbetet. Helt problemfri är en dylik gränsdragning emellertid inte. Det skall nämligen påpekas att detta representationskriterium inte nödvändigtvis och alltid sammanfaller med ett starkt väljarstöd för partiet. Ett parti med ett starkt regionalt väljarstöd kan t.ex. erhålla representation i parlamentet, medan ett annat, i termer av väljarstöd betydligt större parti, inte förmår uppnå detta mål om dess väljarstöd är jämnt fördelat över många valkretsar. Att betrakta det finländska partiet *Det ekologiska partiet de gröna*, som i 1995 års riksdagsval fick en representant invald tack vare att så gott som samtliga röster i ett valdistrikt koncentrerades till en populistisk anti-system politiker som ett mer relevant parti än det franska främlingsfientliga *Front National*, som trots ett stadigt väljarstöd på ca. 10-15 % inte lyckats erhålla något mandat i nationalförsamlingen, förefaller absurt. Särskilt i länder som tillämpar majoritetsvalsystem måste representationskriteriet anses vara alltför strängt.

Man kan även tänka sig i numeriska termer uttryckta snittpunkter för vilka partier som skall betraktas som relevanta politiska aktörer. Snittpunkten kunde exempelvis fastställas enligt andelen representanter partierna har i parlamentet. De partier vars representanter utgör mindre än 5 % av parlamentsledamöterna kunde klassas som icke-relevanta, medan de partier vars andel av representanterna överstiger sagda värde kunde betraktas som relevanta. Denna klassificeringsgrund har givetvis väckt en hel del kritik. En snittpunkt på 5 % kan inte betraktas som universell. Den roll ett litet parti kan spela i olika politiska system varierar nämligen kraftigt. Då styrkeförhållandet mellan de stora motpolerna är jämnt, kan ett litet parti ofta spela en vågmästarroll vid regeringsbildningar. Som exempel härpå kan nämnas de små religiösa partiernas roll i israelisk politik, det katalanska partiets betydelse i spansk politik, samt inte minst den roll fridemokraterna spelat i (väst)Tyskland under efterkrigstiden. Som en kontrast kan nämnas det liberala partiet i Storbritannien, som trots ett mer eller mindre kontinuerligt väljarstöd på mer än 10 % endast förmått spela en marginell roll i brittisk politik.

Om vanskligheten att stipulera numeriska snittpunkter för när partier skall anses vara trovärdiga aktörer på den politiska arenan och när så ej skall vara fallet vittnar även Sartoris (1976, 121-125) linjedragning mellan vad han kallar *relevanta* och *icke relevanta* partier. Väl medveten om de problem som är förknippade med att mäta partiernas relevans utgående från dessas elektorala stöd, föreslår han att ett politiskt parti betraktas som relevant a) om partiet har en vågmästarroll vid regeringsbildningar eller b) om fråga är om ett parti som av de övriga partierna betraktas som en omöjlig koalitionspartner, besitter "utpressningspotential" dvs. har ett så starkt elektoralt stöd att det påverkar de övriga partiernas ställningstaganden samt taktiska manövrar i politiken. Det säger sig självt att utpressningskriteriet är mycket svårhanterligt i empirisk forskning. Detta gäller i desto högre grad ju fler länder som ingår i undersökningspopulationen. Även om Sartoris kriterier således är teoretiskt godtagbara kan de svårligen tillämpas i omfattande empiriska undersökningar.

En annan till storleken relaterad fråga gäller den nivå på vilken ett parti verkar. I många fall skiljer man mellan lokala partier och partier på riksnivå. Är då de lokala politiska organisationerna att betrakta som politiska partier eller inte? I ljuset av den minimala parti-definition jag utgått ifrån är frågan lättbesvarad; så länge en politisk organisation strävar efter makt genom att uppställa kandidater i politiska val är de att betrakta som politiska partier. Däremot kan man åtminstone i teorin dra en gräns mellan sådana lokalt förankrade partier och partier som verkar på riksnivå. En dylik gränsdragning är emellertid inte helt problemfri. För det första förutsätts att de lokala partierna enbart har ambitionen att verka på det lokala planet. Det finns emellertid en del partier med stark lokal förankring som även har ambitionen att verka på riksnivå. Det skall också påpekas att de lokala partierna inte är en homogen grupp. Således identifierar Ingemar Wörlund (1997, 137-140) följande typer av lokala partier i Sverige: 1) lokala partier med ambitionen att arbeta med en specifik fråga, t.ex. partiet *Stoppa E4 Väst* i Uppsala; 2) lokala partier med gruppspecifika intressen som *Samernas väl i Jokkmokk*; 3) välfärdspopulistiska partier vars syfte är att åtgärda ett missförhållande som råder inom kommunen, t.ex. *Kirunapartiet*; samt 4) lokala partier med riksambitioner såsom *Sverigedemokraterna*.

* * *

Beträffande organisatorisk kontinuitet är det kanske något enklare att fastställa kvalitativa snittpunkter. Härvidlag kunde man givetvis vara benägen att direkt utesluta grupperingar vars aktiva period inskränker sig till deltagande i ett enda val. De är dagsländor som, för att låna Robert Dahls och Edward Tuftes (1973, 93) formulering, "spring up in respons to a conflict and die out when it ends". Det skall emellertid påpekas att det faktum att ett parti endast deltar i ett enda val för att därefter lägga ner sin verksamhet inte nödvändigtvis innebär att partiet vid sagda valtillfälle vore en marginell politisk aktör. Så är naturligtvis ofta fallet; verksamheten läggs ner som en följd av ringa valframgång. Åtminstone i

teorin är det antagandet emellertid möjligt att ett dylikt parti gör ett hyfsat val och vid en viss tidpunkt betraktas som en relevant aktör på den politiska arenan. Att ett parti är kortlivat behöver således inte per definition innebära att partiet saknar relevans i politiken.

Givetvis har vi även att ta ställning till frågan hur länge en politisk organisation skall verka innan dess funktion kan liknas vid partiets. Att enbart stirra sig blind på den tidsperiod, t.ex. tio år, under vilken en politisk organisation är verksam är inte helt problemfritt. Låt oss anta att vi har en politisk organisation som på åtta år förmår uppfylla samtliga centrala krav i sitt partiprogram för att sedan lägga ner sin verksamhet. Denna organisation fyller därmed inte kontinuitetskravet på ett parti. Samtidigt kan en politisk organisation i decennier med ringa framgång delta i val - och därmed klassas som ett parti utgående från kontinuitetskravet - dock utan att vinna gehör för något av sina krav.

* * *

Det tredje kriteriet, att en politisk organisation för att betecknas som ett parti förutsätts engagera sig i ett brett spektrum av ärenden i politiken, är inte mindre problematiskt än de två tidigare kriterierna. Man kunde i och för sig vara benägen att argumentera för att partier skiljer sig från andra politiska organisationer däri att partier företräder en viss ideologi. Detta är emellertid ologiskt. Det finns ju även andra dimensioner än socioekonomiska klasskonflikter i samhällen som kan tänkas avspegla sig i politiken. Låt mig här endast nämna den icke helt oansenliga andel religiösa och etniska partier som är verksamma i Europa.

Man kan emellertid vara föranledd att betrakta en politisk organisation som verkar som en ensaksrörelse som något annat än ett regelrätt parti. Då man företar världsomfattande komparationer märker man emellertid att det finns länder där politiken så gott som uteslutande kretsar kring en enda specifik fråga. Detta gäller särskilt för miniatyrstater. Man finner emellertid även exempel på tunga (i termer av elektoralt stöd)

politiska organisationer som mer eller mindre kan betecknas som ensaksrörelser; låt mig här endast nämna *Bloc Québécois* i Kanada vars enda politiska ambition är att lösgöra det franskspråkiga Quebec från Kanada.

* * *

Till ovanstående skall jag lägga några ord om de praktiska problem som föreligger i empirisk partiforskning. I komparativ politikforskning kan man inte nog betona vikten av att använda likadana definitions-kriterier i de olika undersöknings-heterna, dvs. i detta fall länderna. Ett begrepp bör således ha en likadan innebörd i samtliga länder som ingår i undersökningspopulationen. Sartori (1970, 1033-1036; 1994, 24-26) talar träffande om begreppens "reskapacitet". Då undersökningspopulationen omfattar många stater ställs definitionsproblemen på sin spets. Att insamla tillförlitliga data om politiska variabler i världens olika länder är en hart när omöjlig uppgift, och ifråga om antalet partier är denna problematik påfallande.

En faktor som försvårar jämförelser på ländernivån är den skillnad i politisk kultur som trots allt existerar bland världens demokratiska stater. Låt mig här peka på det beslutsfattningssystem som i århundraden gällt i Melanesien. Traditionellt har politiska beslut i denna region tagits bland stamhövdingar. Som regel har gällt att ett beslut kunnat tas endast då enighet varit för handen. Kravet på konsensus har förvisso lett till långa diskussioner och många kompromisser. Ett annat särdrag har varit kravet att ingen deltagare skall stämplas som en förlorare. Detta krav har i några fall lett till procedurer som i en västerlänningens ögon närmast ter sig bisarra. I Belau heter parlamentsbyggnaden *Olbiil Era Kelulau*, fritt översatt "viskningarnas hus". Namnet syftar på ett urgammelt belauskt beslutsfattningssystem där stamhövdingarna samlas i ett råd, kallat *Abai*. Beslut fattas genom att deltagarna viskar fram sina beslutsförslag i en budbärarens öron. Denne förmedlar därefter förslagen till de berörda personerna. På detta sätt garanteras fullständig anonymitet. Processen fortgår tills man kommit fram till en lösning alla godtagit.

Proceduren garanterar således att inga förlorare kan identifieras (Fourth Olbiil Era Kelulau, 19; Quimby 1988, 116; Anckar, Anckar & Nilsson 1998).

Det säger sig självt att ett dylikt politiskt klimat utgör en mycket dålig grogrund för politiska partier i västeuropeisk mening. I de västerländska demokratierna är partierna en institutionaliserad konfliktlösningsmekanism, anpassad för ett politiskt klimat präglad av konflikter, och där ett politiskt beslut så gott som alltid frambringar klart identifierbara vinnare och förlorare. Om vi alltså uppehåller oss vid Stillahavsregionen är det därtill värt att notera att de flesta stater därstedes som idag är demokratiska är forna brittiska kolonier eller forna amerikanska protektorat. Adaptionen av ett demokratiskt styrelseskick är således en följd av diffusion, m.a.o. har staterna efterapat eller övertalats eller närapå tvingats att efterapa det forna moderlandets konstitution och styrelseskick. I många fall ses emellertid denna styrelseform, dvs. den demokratiska styrelseformen, som ett främmande element i ett område där uråldriga beslutsfattningsmekanismer fortlever än i denna dag. På många håll finner man därför två parallella politiska beslutsfattningssystem, ett som baserar sig på stamhövdingförfarandet och ett annat som fungerar enligt den representativa demokratins ideal. Det säger sig självt att de politiska partier som verkar i en dylik miljö svårigen kan liknas vid sina västerländska motsvarigheter.

De partier som verkar i en dylik miljö är följaktligen ofta av annat slag än de som existerar annorstädes. På Kiribati finns idag fyra politiska grupperingar som kallar sig partier. På Kiribati, liksom på många andra håll, är politiken emellertid mycket personcentrerad. Partierna är uppbyggda kring – och ofta skapade av – en enda person (Macdonald 1996, 6). Den tid dylika partier lever varierar således mycket. De föds med politikern och dör med politikern. För en komparativist är detta besvärligt om och när undersökningen omfattar ett enda tidsnedslag. Antalet partier kan variera mycket från år till år.

Jag har i det föregående diskuterat de problem som är förknippade med en identifikation av politiska partier. Jag är dock illa rädd

för att jag inte förmått utpeka klara definitions-kriterier som lämpar sig för världsomfattande komparationer. Den enda praktiska utvägen är att anlita de register som förhoppningsvis förs över politiska partier i de enskilda länderna. En ofrånkomlig konsekvens härav är att man blir tvungen att använda självdefinition som ett kriterium på ett politiskt parti (t.ex. Lewis & Sagar 1992). Då gränserna för när en politisk organisation skall betraktas som ett parti är flytande, är denna lösning naturligtvis inte den teoretiskt bästa. Den är emellertid, vill jag påstå, i praktiken ofta den enda möjliga, när och om man ställs inför uppgiften att identifiera och räkna partier.

REFERENSER

- Anckar, Dag, Anckar, Carsten och Nilsson, Lars (1998): "Constitutional and Political Life in the Republic of Belau". *Scandinavian Journal of Development Alternatives and Area Studies* (under utgivning).
- Dahl, Robert och Tuftte, Edward (1973): *Size and Democracy*. Stanford University Press, Stanford.
- Downs, Anthony (1957): *An Economic Theory of Democracy*. Harper & Row, New York.
- Duverger, Maurice (1964) (Barbara och Robert North övers.): *Political Parties. Their Organization and Activity in the Modern State*. Methuen, London.
- Fourth Olbiil Era Kelulau 1993-1996*. (1995): Palau National Congress, Koror.
- Lewis, D.S. och Sagar, D. J. (red.) (1992): *Political Parties of Asia and the Pacific*. Longman Current Affairs, Harlow.
- Macdonald, Barrie (1996): "Governance and Political Process in Kiribati". *Economics Division Working Papers* No. 96/2. Research School of Pacific and Asian Studies, The Australian National University, Canberra.
- Pomper, Gerald M. (1992): "Concepts of Political Parties". *Journal of Theoretical Politics* 4:2, s. 143-159.
- Sartori, Giovanni (1970): "Concept Misformation in Comparative Politics". *American Political Science Review* 64:4, s. 1033-1053.
- Sartori, Giovanni (1976): *Parties and Party Systems. A Framework for Analysis*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Sartori, Giovanni (1994): "Compare Why and How: Comparing, Miscomparing and the Comparative Method". Ingår i Dogan, Mattei och Kazancigil, Ali (red.), *Comparing Nations: Concepts, Strategies, Substance*. Blackwell, Oxford.
- Sjöblom, Gunnar (1968): *Party Strategies in a Multi-party System*. Studentlitteratur, Lund.
- Quimby, Frank (1988): "The Yin and Yang of Belau:

- A Nuclear Free Movement Struggles with the Quest for Economic Development". Ingår i *Micronesian Politics*. Institute of Pacific Studies, University of the South Pacific, Suva.
- Wörlund, Ingemar (1997): "Hur förklara lokala partier?" Ingår i Lindberg, Steve och Mohlin, Yngve (red.), *Festschrift till Sten Berglund 50 år den 10 augusti 1997*. Pro Facultate Nr.2. Samhälls- och vårdvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi, Vasa.